

Център за семиотични и културни изследвания

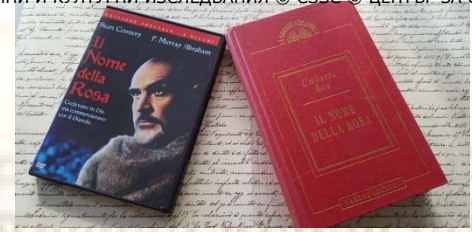
eБИБЛИОТЕКА

ЛЮБОВНАТА СЦЕНА
В РОМАНА НА УМБЕРТО ЕКО
“ИМЕТО НА РОЗАТА”

e-издание на Център за семиотични и културни изследвания

2012

www.cssc-bg.com

ЛЮБОВНАТА СЦЕНА В РОМАНА НА УМБЕРТО ЕКО „ИМЕТО НА РОЗАТА“

Ден трети СЛЕД ПОВЕЧЕРИЕ

2

Когато Убертино разказва на Адсон историята на Долчино; Адсон си припомня или чете в библиотеката за други случаи, след което се среща с някаква девойка, красива и страшна като стегната за бой войска

*

[...] Тъй като кухнята беше близо, прекосих трапезарията и отворих една от вратите, която водеше към втората половина от приземния етаж на Зданието.

В същия миг уплахата ми, вместо да намалее, нарасна. Защото забелязах веднага, че в кухнята до печта за хляб има някой, или поточно забелязах, че там гореше светилник; изплаших се и побързах да загася моя. Бях изтръпнал от страх, но и аз всях страх, защото другият (или другите) побързаха да загасят техния. Но напразно, защото лунната светлина осветяваше достатъчно кухнята, за да забележа пред себе си една или повече смътни сенки, които се очертаваха на пода.

Стоях като вкаменен, не смеех нито да се оттегля, нито да пристъпя напред. Долових шепот, стори ми се, че чувам приглушен женски глас. После от безформената група, която се очертаваше край печта, се отдели някаква тъмна валчеста сянка и хукна към външната врата — която очевидно беше притворена — и я хлопна след себе си.

ЛЮБОВНАТА СЦЕНА В РОМАНА НА УМБЕРТО ЕКО „ИМЕТО НА РОЗАТА“

3

Останах аз, на прага между трапезарията и кухнята, и нещо смътно, което продължаваше да стои край печта. Нещо смътно и — как да се изразя? — мучащо. От сянката долиташе нещо като стон, като сподавен плач, като ритмично хълцане, дължащо се на страх.

Нищо не вдъхва по-голяма смелост у страхливия от чуждия страх, но не пристъпих към сянката, подтикван от смелост. По-скоро бих казал, че ме подтикваше някакво опиянение, което не се различаваше от опиянението, обзело ме при виденията. В кухнята се носеше миризма, напомняща благовонията, които предния ден ме бяха изненадали в библиотеката. Може би не бяха същите вещества, но въздействието им върху превъзбудените ми нерви бе същото. Долавях воня от стипца и винен камък, които готвачите използваха, за да ароматизират виното. А може би — както научих по-късно — тъкмо приготвяха бира (която в този северен край на полуострова се ползваше с известно име), като я произвеждаха, както бе прието в моя край, с калуна, блатна мирта и див блатен розмарин. Всички тези ухания замаяха не толкова ноздрите, колкото главата ми. И докато рационалният ми инстинкт ме караше да викна „Махни се!“ и да се отдалеча от стенещото нещо, което сигурно беше някаква примамка, пратена ми от нечестивия, моята любознателност ме накара да пристъпя нататък, *сякаш исках да стана участник в някакво чудо*. И така, аз се приближих към сянката, докато благодарение на светлината, която проникваше през прозорците, видях, че беше **една трепереща жена**, която придържаше с ръка към гърдите си вързоп и се отдръпваше, плачейки, към печта.

ЛЮБОВНАТА СЦЕНА В РОМАНА НА УМБЕРТО ЕКО „ИМЕТО НА РОЗАТА“

5

И така, беше жена. Какво ти — девойка. Тъй като дотогава (а слава Богу, и оттогава насам) не съм имал много вземане-даване със същества от този пол, не мога да кажа на колко години беше. Знам, че беше млада, почти девойка, трябва да беше на шестнайсет или осемнайсет, най-много двајсет години; порази ме усещането за човешка плът, което се излъчваше от тази фигура. Не беше видение, във всеки случай ми се стори, че беше твърде хубава. Може би защото трепереше като птиче през зимата, плачеше и се боеше от мен.

Затова, бидейки убеден, че всеки добър християнин е длъжен да помага на ближния си, пристъпих внимателно към нея и ѝ казах на чист латински език, че не бива да се бои от мен, защото съм приятел, във всеки случай не враг, не и врагът, от който тя се страхува.

Може би благодарение на кротостта, излъчвана от моя поглед, момичето се успокои и пристъпи към мен. Стана ми ясно, че тя не разбираше моя латински, затова инстинктивно ѝ заговорих на моя простонароден немски език; но това я изплаши страшно — не знам дали поради резките звуци, необичайни за хората от този край, или пък защото тези звуци ѝ напомняха за друг допир с войници от моите земи. Тогава се усмигнах — реших, че езикът на жестовете и на израза на лицето е по-универсален от говоримия, и тя се успокои, усмигна ми се и изрече няколко думи.

ЛЮБОВНАТА СЦЕНА В РОМАНА НА УМБЕРТО ЕКО „ИМЕТО НА РОЗАТА“

Знаех твърде слабо нейния простонароден език, във всеки случай той се различаваше от езика, който бях понаучил в Пиза; и все пак по интонацията долових, че тя ми говореше нежни слова, че ми казваше нещо от рода на: „Ти си млад, ти си красив...“ Рядко се случва на послушник, прекарал детството си в манастир, да чуе да му говорят за неговата красота; напротив, прието е да ни предупреждават, че плътската красота е преходна и не трябва да й обръщаме внимание; ала уловките на нечестивия са безбройни и признавам, че този намек за моята хубост, колкото и да беше лъжовен, ми прозвуча като безкрайно нежна милувка и ми причини неудържимо вълнение. Още повече че изричайки тези слова, момичето протегна ръка и прекара върха на пръстите си по моята буза, която по онова време не бе обрасла дори с мъх. Постъпката ѝ ми причини дълбока *наслада*, но в момента не можах да доловя и сянка от *грях* в сърцето си. Ето на какво е способен сатаната, когато иска да ни подложи на изпитание и да заличи в душата ни и най-малката следа от милостта Божия. Какво изпитах? Какво видях? Помня само, че така и не съумях да определя вълнението, което ме обзе първоначално, тъй като моят език и моят ум не бяха научени да изразяват със слова подобни чувства. Докато от подсъзнанието ми не изплуваха други слова, чути по друго време и другаде, сигурно изречени с други намерения, но които ми се сториха в чудно съзвучие с обзелото ме ликуване, сякаш бяха се появили нарочно, за да го изразят. Слова, скупчили се в глъбините на паметта ми, стигнаха до моите (онемели) устни, а аз забравих, че са били използвани в светите писания или житията на светиите, за да изразят **много по-сияйни неща.**

ЛЮБОВНАТА СЦЕНА В РОМАНА НА УМБЕРТО ЕКО „ИМЕТО НА РОЗАТА“

Но дали наистина имаше разлика между блаженството, за което споменават светиите, и насладата, която развълнуваната ми душа изпитваше в този миг? В този миг у мен изчезна бдящият усет към отликата. А именно това според мен е белег за унес в бездната на самопознанието.

Изведнъж девойката ми заприлича на черната, но прекрасна девица, за която се споменава в Песен на песните. Облечена бе в олизана дреха от грубо платно, разтворена доста непристойно на гърдите, а на шията си носеше гердан от разноцветни — и мисля — съвсем евтини камъни. Но главата ѝ се издигаше гордо на шия, бяла като кула от слонова кост, очите ѝ бяха прозрачни като езерата на Есевон, носът ѝ приличаше на ливанска кула, къдрите ѝ — на пурпурна мантия. Да, косите ѝ ми напомниха стадо кози, а зъбите ѝ — стадо току-що изкъпали се овце, пристъпващи две по две, така че никоя не изпреварва другата. *И „колко си хубава, моя любима, колко си хубава“ ми се дощя да замълвя, „косата ти е като стадо овце, които слизат от планините на Галаад, устните ти са като пурпурна лента, бузата ти — като нар, а шията ти — като кулата на Давид, на която са окачени хиляда щита“.* И се питах със страх и унес коя беше тази, дете засияваше пред мен като зора, прекрасна като луната, ослепителна като слънцето, страшна като стегната за бой войска.

ЛЮБОВНАТА СЦЕНА В РОМАНА НА УМБЕРТО ЕКО „ИМЕТО НА РОЗАТА“

8

Това създание се приближи още към мен, захвърли в ъгъла тъмния вързоп, който притискаше до гърдите си, отново протегна ръка, за да ме погали по лицето, и повтори словата, които бях чул. И докато не знаех дали да се отдръпна, или да се доближа още повече, докато главата ми се тресеше така, сякаш тръбите на Иисус щяха всеки миг да сринат стените на Йерихон, и в същото време хем изгарях от *желание*, хем се боях да я докосна, на лицето ѝ грейна радостна усмивка, тя измуча тихо като разнежена коза, развърза ширита, който придържаше дрехата на гърдите ѝ, смъкна я като туника и застана пред мен така, както трябва да се е появила Ева пред Адама в градината на Едема. „*Pulchra sunt ubera quae paululum supereminet et tument modice*“, прошепнах аз, повтаряйки думите, които бях чул от Убертино, защото гърдите ѝ ми заприличаха на сърни, на газели близначки, излезли на паша сред лилии, пъпът ѝ заприлича на кръгла чаша, винаги пълна с омайно вино, а коремът ѝ — на купчина жито сред венец от полски цветя.

— *O sidus clarum puellaram* — възкликнах аз, — *o porta clausa fons hortorum, cella custos unguentorum, cella pigmentaria!* — и — без да разбира как — се озовах прилепен до тялото ѝ, усещайки и топлината му, и остро ухание на непознати мазила. Спомних си: „Чада мои, дойде ли безумната любов, човек нищо не може да стори!“ И разбрах: вече не можех да сторя нищо, за да се възпротивя на порива, който ме подтикваше — бил той уловка на нечестивия или небесен дар; викнах „*Oh, languedo, causa languoris video nec caveo!*“; пък и от устните ѝ ухаеше на рози, хубави бяха обутите ѝ в сандали стъпала, краката ѝ приличаха на колони, като колони бяха и извивките на бедрата, творение на ръката на художник.

ЛЮБОВНАТА СЦЕНА В РОМАНА НА УМБЕРТО ЕКО „ИМЕТО НА РОЗАТА“

9

Ах, любов, чадо на насладата, в примката ти попадна крал, шепнеш си аз; озовах се в нейните обятия и се проснахме заедно на голия под на кухнята, и не знам дали по моя воля, или с нейна намеса се оказах без моето расо на послушник, не почувствахме срам от голите си тела и всичко беше чудесно.

Устните ѝ ме обсипаха с целувки, ласките ѝ бяха по-омайни от вино, омайно бе уханието и на нейните благовония, прекрасна беше шията ѝ сред бисерите, прекрасни — бузите сред обиците, „колко си хубава, любов моя, колко си хубава — мълвах аз, — очите ти са гълъби; дай да погледна лицето ти, искам да чуя гласа ти, защото гласът ти е нежен, лицето ти — чаровно, ти ме подлуди от любов, сестрице моя, подлуди ме с един-единствен поглед, с едно украшение на шията си, устните ти са като килийка от пчелна пита, езикът ти е мед и мляко, дъхът ти ухае на ябълка, гърдите ти ухаят на грозде, те са като чепки грозде, езикът ти е като омайно вино, което се стича в моята любов и се разлива по устните и зъбите ми.“ Градински фонтан, нард и шафран, канела и кинамон, мира и алое, аз ядох от моята пчелна пита и от моя мед, **коя беше, коя беше тази, дете засилваше пред мен като зора, прекрасна като луната, ослепителна като слънцето, страшна като стегната за бой войска?**

ЛЮБОВНАТА СЦЕНА В РОМАНА НА УМБЕРТО ЕКО „ИМЕТО НА РОЗАТА“

О, Боже, изпадне ли душата в унес, единствената добродетел е да обичаш това, което виждаш (нали така?), върховното щастие — да притежаваш това, което имаш; тук пиеш направо от извора на блажения живот (нали така е казано?), тук се наслаждаваш на истинския живот, който след този смъртен живот ни е отреден да живеем във вечността, до ангелите... Ето какво си мислех и ми се струваше, че пророчествата най-сетне се сбъдват, докато девойката ме даряваше с неописуеми ласки и се чувствам така, сякаш цялото ми тяло — и отпред, и отзад — се бе превърнало в око и виждаше всичко, което ме заобикаляше. И усещах, че от това — а то е любовта — се пораждат едновременно и единството, и нежността, и доброто, и целувката, и съвкуплението, така, както бях чувал да говорят, мислейки, че става дума за друго. И само за миг, докато радостта ми стигаше своя апогей, си рекох, че може би изпитвах, и то нощем, какво значи да си обладан от демона, осъден най-сетне да се разкрие пред душата такъв, какъвто е, а тя, изпаднала в екстаз, да пита „Кой си ти?“ — него, който знае как да примами душата и да залъже плътта. Ала веднага се убедих, че ако имаше нещо дяволско, това бяха моите колебания, защото нищо не можеше да бъде по-правилно, по-хубаво, по-свято от това, което изпитвах и чиято наслада растеше с всеки изминал миг.

ЛЮБОВНАТА СЦЕНА В РОМАНА НА УМБЕРТО ЕКО „ИМЕТО НА РОЗАТА“

11

Както капчица вода, паднала във виното, се разтваря и приема цвета и дъха на виното, както нажеженото до червено желязо заприличва на огъня, загубвайки първоначалната си форма, както въздухът, залят от слънчевата светлина, придобива нейния блясък и нейната яснота, тъй че престава да бъде осветен и заприличва на самата светлина, така и аз усещах, че умирам, стопявайки се от нежност, *и ми останаха сили само за да промълвя словата от псалом: „Ето, гърдите ми са като младо вино, което разкъсва нови мехове.“* И тозчас бях заслепен от сияйна светлина и сред нея видях някаква форма с цвят на сапфир, обгърната от пламъците на ослепителен и нежен огън, и тази сияйна светлина се разпространи из целия ослепителен огън, а ослепителният огън — из бляскавата форма, а сияйната светлина и ослепителният огън — по цялата форма.

Докато се просвах почти в несвяст над тялото, с което се бях съвкупил, разбрах с последния полъх на жизненост, че пламъкът се състои от ярък блясък, от мощ и огнен плам, но той притежава яркия блясък, за да блести, а огнения плам — за да изгаря. После усетих бездната и другите бездни, към които тя водеше.

*

ЛЮБОВНАТА СЦЕНА В РОМАНА НА УМБЕРТО ЕКО „ИМЕТО НА РОЗАТА“

12

*

Сега, когато пиша тези редове с трепереща ръка (и не знам дали тя трепери от ужас заради греха, за който разказвам, или от греховна носталгия по случката, която припомням), си давам сметка, че за да опиша недостойния екстаз, обзел ме тогава, си послужих със същите слова, до които прибях няколко страници по-горе, за да опиша огъня, който изгаряше мъченическото тяло на просещия монах Микеле. И неслучайно ръката ми, покорна изпълнителка на повелите на душата, прибегна до един и същ израз за две толкова различни една от друга случки; предполагам, че и тогава, когато ги изживях, и преди малко, когато се опитвах да опиша и двете на пергаментовия лист, съм ги изстрадал по един и същи начин.

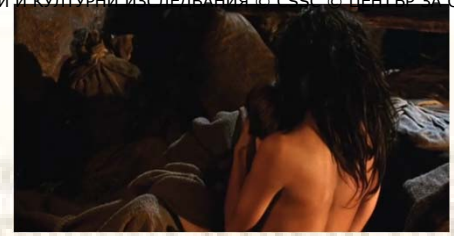
По силата на някаква тайнствена мъдрост различни едно от друго явления могат да бъдат назовани с аналогични думи; това е същата мъдрост, съгласно която небесните неща могат да бъдат назовани със земни думи, и използвайки грешни символи, Бог може да бъде наречен лъв или леопард, смъртта — рана, радостта — пламък, пламъкът — смърт, смъртта — бездна, бездната — гибел, гибелта — изпадане в несвяст, а изпадането в несвяст — страст. Защо аз като юноша наричах смъртния екстаз, който ме бе поразил у мъченика Микеле, със словата, с които светицата бе нарекла жизнения (Божествен) унес, а не можех със същите слова да не нарека екстаза (греховен и преходен) от земната наслада, който пък от своя страна веднага след това ми се стори като чувство за смърт и унищожение?

ЛЮБОВНАТА СЦЕНА В РОМАНА НА УМБЕРТО ЕКО „ИМЕТО НА РОЗАТА“

13

Сега се опитвам да разсъждавам и за начина, по който изстрадах две случки — и двете възбуждащи и мъчителни, станали на няколко месеца една от друга, и за начина, по който онази нощ в манастира си припомних първата и само няколко часа по-късно изживях чувствено втората, и още за начина, по който ги изживях едновременно сега, пишейки тези редове, за това как и в трите случая ги разказвам със словата, отнасящи се до съвсем различната случка с една света душа, разтапяща се от видението на Божественото. Или може би съм богохулствувал (*тогава ли, сега ли*)? Какво сходно имаше в желанието на Микеле да умре, в унеса, в който изпаднах, гледайки как го обгарят пламъците, в изпитания с девойката порив на плътско съвкупление, в мистичния свян, с който го предавах иносказателно, и в ликуващия порив, тласкащ светицата да умре заради обичта си, за да живее по-дълго във вечността? *Нима е възможно толкова разнородни неща да бъдат изказани по един и същи начин?* И все пак като че ли такова е напътствието, завещано ни от най-изтъкнатите мъдреци: *Omnis ergo figura tanto evidentius veritatem demonstrat quanto apertius per dissimilem similitudinem figuram se esse et non veritatem probat**. Но щом любовта на пламъка и любовта на бездната са образ на обичта Божия, могат ли те да бъдат образ и на любовта на смъртта, и на греховната любов? Да, така както лъвът и змията са едновременно образи и на Христа, и на демона.

14

ЛЮБОВНАТА СЦЕНА В РОМАНА НА УМБЕРТО ЕКО „ИМЕТО НА РОЗАТА“

Там е работата, че *правилното тълкуване* може да бъде определено единствено от авторитета на отците, а в случая, който ме измъчва, няма авторитет, към който да се обърне покорната ми мисъл, затова се терзая от съмнения (и пак образът на огъня се намесва, за да очертае липсата на истина и наличието на грешката — на това, което ме съкрушава!). Господи, какво ли става в душата ми сега, след като се оставям да ме влече въртопът на спомените и едновременно с това сливам различни по време случки, сякаш се каня да разбъркам подредбата на небесните светила и реда на тяхното движение в небето? Сигурно прехвърлям границите на моя греховен и болен ум. Но хайде, нека се върна към онова, което бях набелязал най-смирено. Разказвах за случилото се тогава, за бездънната несвяст, в която изпаднах. И така, поясних какво си бях припомнил по този повод и нека безсилното ми перо на верен и достоверен летописец се ограничи с това.

*

Лежах не знам колко време, момичето лежеше до мен. Само ръката ѝ продължаваше да се плъзга леко по плувналото ми в пот тяло. Изпитвах някаква вътрешна наслада; не беше покой, а нещо като последните приглушени проблясъци на огън, който все още не загасва, след като пламъкът е стихнал. Не бих се поколебал да нарека блажен всекиго, комуто би се удало (шепнех като насън) да изживее, макар и рядко, подобно нещо през земния си живот (аз го изпитах един-единствен път — тогава), макар и за кратко време, за един-единствен миг.

ЛЮБОВНАТА СЦЕНА В РОМАНА НА УМБЕРТО ЕКО „ИМЕТО НА РОЗАТА“

Сякаш човек престава да съществува, сякаш не усеща себе си, сякаш се е провалил, сякаш се е превърнал в нищо; и ако някой смъртен (казвах си аз) може да се наслади светкавично, за миг, на същото, от което бях изпитал наслада, щеше да погледне с лошо око този извратен свят, щеше да се смути от коварството на всекидневието, щеше да усети бремето на смъртното тяло... Нали така ме бяха учили? Тази подкана към духа ми да потъне в безпаметно блаженство беше всъщност (сега го разбирах) излъчването на вечното Слънце, а радостта, породена от духа, вдъхва на човек и сила, и мощ, той израства, ненаситната паст, която човек носи у себе си, вече не може да бъде затворена толкова лесно; такава е раната, която любовта нанася с пронизващия си меч, и тук, на Земята, няма нищо по-сладостно и страшно. Но такава е правото на слънцето, то жегва ранения със своите стрели и раните се разширяват, самият човек се разкрива и разширява, вените му — и те се отварят, а силите му престават да се подчиняват на разума и следват единствено поривите на желанието, духът се изпепелява, потъвайки в бездната на това, до което се докосва в момента, виждайки как и неговото желание, в неговата истина биват надхвърлени от онова, което е изживял и изживява в действителност. Така човек става смаян свидетел на собствената си несваст.

И се унесох в сън, потънал в подобни неизразими сладостни усещания.

ЛЮБОВНАТА СЦЕНА В РОМАНА НА УМБЕРТО ЕКО „ИМЕТО НА РОЗАТА“

След време отворих отново очи; луната, може би забулена от облак, хвърляше много по-слаба светлина. Протегнах ръка, но не усетих до себе си тялото на девойката. Извърнах глава — нямаше я. Отсъствието на тази, която бе възбудила моите желания и бе утолила жаждата ми, ме накара да усетя изведнъж и суетата на това желание, и порочността на тази жажда. *Omne animal triste post coitum.** Осъзнах, че съм съгрешил. Сега, когато са изминали толкова години, докато оплаквам горчиво грешката си, не мога да забравя, че онази вечер бях изпитал голяма наслада и бих обидил Всевишния, сътворил всичко с добри и чисти намерения, ако не заявя, че и в случилото се тогава между двама грешници имаше нещо, което само по себе си, естествено, беше и хубаво, и чисто. Но може би именно загдето сега съм вече стар, разглеждам виновно като хубаво и чисто всичко, което е било присъщо на младостта ми. А би трябвало да мисля за приближаващата смърт. Тогава, когато бях млад, не помислих за смъртта, а плаках много и искрено заради сторения от мен грях.

ЛЮБОВНАТА СЦЕНА В РОМАНА НА УМБЕРТО ЕКО „ИМЕТО НА РОЗАТА“

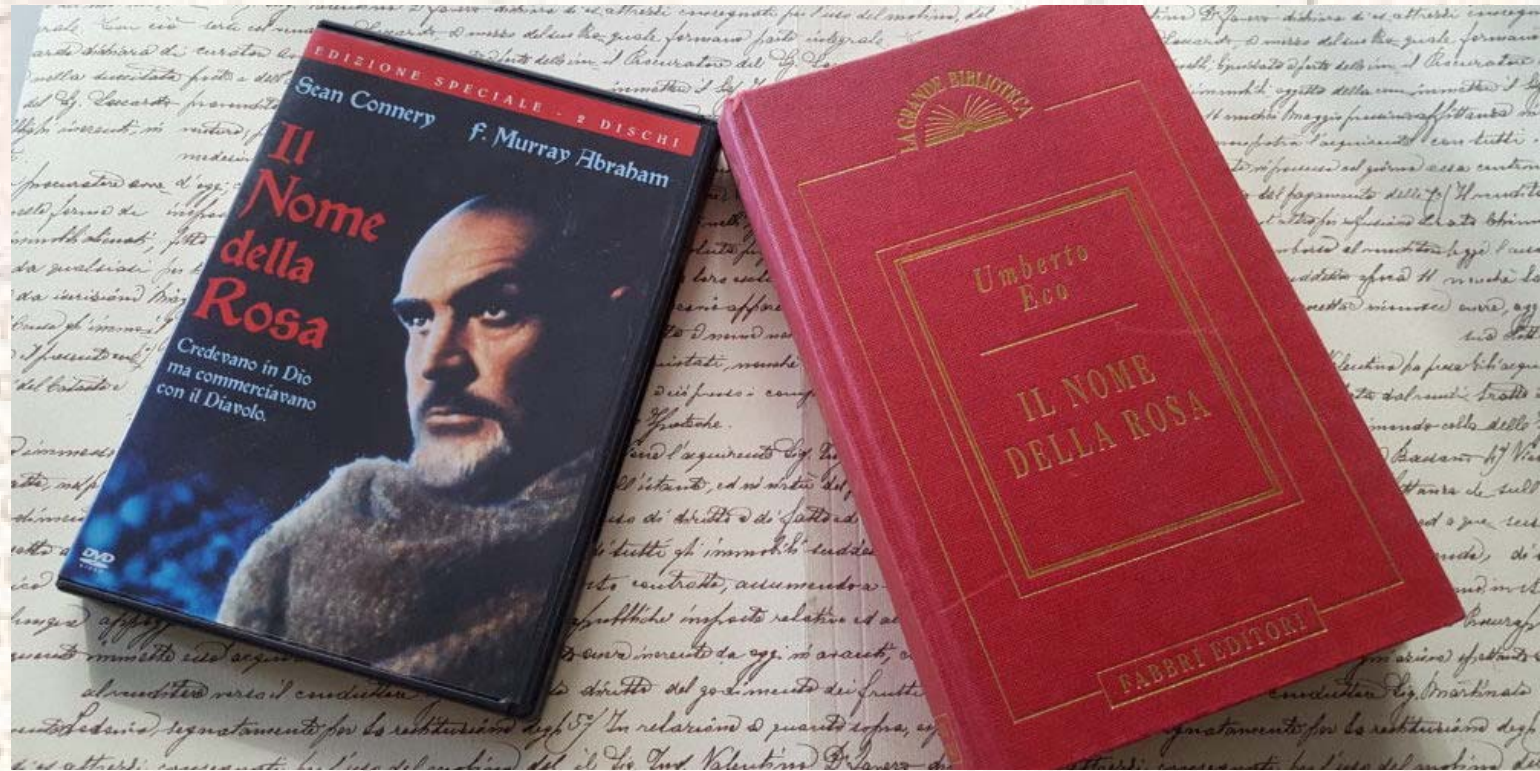
Надигнах се, треперейки, защото бях лежал дълго на ледените плочи в кухнята и тялото ми се беше вдървило. Облякох се, почти обзет от треска. Зърнах в един ъгъл вързоба, захвърлен от момичето, докато бягаше. Наведох се и го огледах; беше нещо като пакет, загърнат в платно, което като че ли бях виждал в кухнята, разгърнах вързоба и било поради слабата светлина, било поради безформените очертания на съдържанието отначало не можах да разбера какво е. После видях: между съсирени от кръв и късчета белезникаво меко месо пред погледа ми се очерта голямо сърце, вече мъртво, но все още тръпнещо с тръпките на мъртвите вътрешности, прорязано със синкави нишки.

Черно було се спусна над очите ми, устата ми се изпълни с горчива слюнка. Извиках и се строполих, както пада мъртво тяло.

ЛЮБОВНАТА СЦЕНА В РОМАНА НА УМБЕРТО ЕКО „ИМЕТО НА РОЗАТА“

18

Презентацията представя обособена част (Ден трети, след Повечерие, с. 299-308) от романа на Умберто Еко „Името на розата“. София, Народна култура, 1985, 598 с., превод на Никола Иванов. Всички права на автора, преводача и издателството са запазени. Презентацията е с образователна цел (четене на романа в контекста на едноименния филм и сериал) и е за нуждите на студентите от НАТФИЗ „Кр. Сарафов“, които изучават курсове по семиотика.